

Karolína Formánková: Každodennost mladých žen ve filmech Věry Chytilové v letech 1960 až 1968.
FHS UK, Praha 2024, 74 s.

Filmová tvorba československé tzv. nové vlny a konkrétně Věry Chytilové je tak výjimečná a dlouhodobě přitažlivá, že se již dočkala celé řady akademických pojednání, včetně kvalifikačních prací. Je pravděpodobné, že většina z nich k tématu přistoupila po důkladnějším předběžném studiu a s větší akribií, než byla s to kol. Formánková, její dílo má však proti svým předchůdcům nepopiratelnou přednost v tom, že nezůstala u samotné Chytilové, respektive jejích prvních (5) filmů, a její interpretace dobové československé reality v podobě každodennosti mladých žen. Režisérčiny obrazy světa/vhledy do nitra hrdinek diplomantka konfrontovala s dobovou (oficiální) publicistikou a – již poněkud méně šťastně – s interpretacemi dostupnými v sekundární literatuře. Zejména první komparace přitom přináší sice očekávatelné, nyní však jasně formulované a pramenně doložené závěry, které práci činí hodnotnou.

Vyjdou-li z členění samotné práce, autorka napřed v poněkud publicisticky pojatém úvodu, plném žurnalistických klišé (v menší míře zůstane tento styl pro celou práci charakteristický; opravdu se Chytilová v raných dílech „nestydělá za své názory“ – a později snad ano?!), konstatuje výjimečnost mladých československých filmařů vč. Chytilové v šedesátých letech, aby jako cíl své práce určila „zobrazení ženské každodennosti v pěti filmech Chytilové ... a to následně porovnála s realitou získanou z dobových časopisů a sekundární literatury“ (s. 7; teprve v závěru na s. 70 jsou ex post stanoveny výzkumné otázky). Přitom nehledě k diskutabilnosti termínu „realita“ se mi takto formulované téma jeví jako nedostatečně jasné. Co vlastně chce autorka zjistit? Jakými prostředky? (Na s. 12 hovoří o „komplexním přístupu“, který sice technicky specifikuje, avšak metodologicky neprojasňuje. Fakticky se jedná o autorčiny pozorovací schopnosti a komparaci, v obou případech do jisté míry kultivované četbou). Přijde mi, že autorka „honí moc zajíců najednou“, místo kvalitní zbraně vybavena nanejvýš prakem z hračkářství; k tomu se dostanu níže. Na obecný úvod navazuje vcelku zdařilá charakteristika dobového kontextu, která by však mohla být sdělnější jak v případě postavení žen, tak přiblížení tvorby tzv. nové vlny (obojí je hlouběji rozpracováno až ve 4. kapitole), již zmiňovaný popis (chybějící) metody a konečně zcela redundantní životopis režisérky. Jeho nadbytečnost plyne z toho, že v práci není nikterak analyticky využit, navíc jsou v něm opět v „plné síle“ přítomné nevhodné publicistické expresivní a sentimentální výrazové prostředky („osud nechtěl“, aby Chytilová zemřela sebevraždou na s. 14 apod.).

Jádrem práce jsou následující tři kapitoly. V první z nich Formánková nastiňuje obsah, vyznění a do jisté míry i použité výrazové prostředky prvních filmů V. Chytilové, ukazujících realitu „oteplující se“ české společnosti šedesátých let. Časové omezení je přitom zcela v pořádku (nástup tzv. normalizace přinesl zásadní změny), stejně jako soustředění na konkrétní vybrané téma, v daném případě každodennost mladých ženských hrdinek, která se v jednotlivých filmech samozřejmě projevuje/je zobrazována odlišným způsobem. Tyto kapitoly jsem s autorkou práce měl možnost probírat nejhluběji a jsem rád, že přistoupila na některé věcné i formulační úpravy. Její prezentace mi tak přijde vesměs bezproblémová, zohledňující nejdůležitější motivy. Můžeme jí snad vyčítat ne vždy dostatečnou hloubku výkladu, cenné však je, že je to její vlastní výklad, byť opřený o literárně dostupné interpretace.

Ve třetí kapitole diplomantka shrnula svoji četbu dobových populárních ženských časopisů *Květy* a *Vlasta*, obě periodika představila (komunistické *Květy* ovšem nijak nesouvisely s dřívějšími, jak se tvrdí na s. 33, dokonce ani číslováním ročníků) a prostřednictvím obecných charakteristik i konkrétních příkladů ukázala jejich hlavní cíl v podobě „apelace na bytí správným občanem a komunistou“ (s. 35),

včetně jistého – postupně se rozšiřujícího – vědomí nedostatků reálného socialismu a „komunální kritiky“ dobových nešvarů. Oficiálnímu charakteru této publicistiky však nevěnovala dostatečnou pozornost, ani ji nesrovnala s jinými zdroji (tehdy ovšem, na rozdíl od sedmdesátých a osmdesátých let nečetnými). Správně si povšimla dobově významných témat, naopak někdy se neubráníla ahistorickým normativním stanoviskům, aniž by je mohla podložit jinak než vlastními dojmy: proč kupř. negativně hodnotí „příliš mnoho pravidel oblékání“, zatímco pedagogické „poučky a rady ... mohly být ... i prospěšné“ (obojí s. 42)?! Představení a dílčí obsahová analýza obou časopisů vedou k relevantnímu závěru, že „ženy byly motivovány k zapojení se do pracovního a politického života, ale zároveň se od nich očekávalo, že budou plnit tradiční role v domácnosti a pečovat o svůj vzhled. Tento rozpor byl ... součástí každodenní reality žen v Československu té doby“ (s. 45). Rozpor, zřetelný i v některých filmech Chytilové, je dále umocněn režisérčiným důrazem na vnitřní život hrdinek, na jejich někdy až romantickou konfrontaci se společností. Jeho explikace přitom tvoří nejhodnotnější výsledek provedené analýzy (s. 45–46); tak hodnotný, že jej autorka na s. 66 opakuje téměř doslovně.

Méně šťastná, resp. do celku práce neorganicky zapojená je čtvrtá kapitola. Sestává v podstatě z převyprávění dvou (více méně) odborných knih, vztahujících se ke studované problematice. Dvě díla jsou ovšem málo, zvláště když se každé zabývá něčím jiným. Práci měl ve skutečnosti předcházet širší rozbor (vývoje) bádání a existující literatury, jejímž prostřednictvím by byla identifikována „bílá místa“, stejně jako analytické a interpretační metody. To se naneštěstí nestalo. V této podobě nedostatečná a neobratně použitá sekundární literatura nemůže posloužit než k posílení některých dříve dosažených zjištění. K. Formánková si nadto neuvědomuje – nebo to alespoň netematizuje –, že publicistická (spíše než „sociologická“) monografie A. Wagnerové je půl století stará. Zatímco v době jejího vzniku (a západoněmeckého vydání) se jednalo o průlomovou práci, dnes je již historickogenderové bádání jinde a několik nově napsaných kapitol je nemůže suplovat: v literatuře citelně chybí díla H. Havelkové, K. Liškové, L. Oates Indruchové a dalších, k dispozici je ostatně i feministicky orientovaná filmová kritika (připouštím, že především ve světových jazycích, i v češtině ale na tato témata píše např. V. Binková). Rozhodla-li se diplomantka komparovat (z dobových pramenů a literatury konstruovaný) život žen s jeho filmovým ztvárněním, není jasné, proč prostřednictvím další knihy *Démanty všednosti* do tohoto tématu vstupuje z perspektivy filmových věd. Dějiny filmu a filmového vyjadřování tvoří další téma, které je sice nosné, ale které by vyžadovalo nových několik desítek stran – a přečtení dalších desítek relevantních titulů...

Kdyby autorka naopak zůstala u prvního naznačeného tématu, jehož závěry přijatelným způsobem shrnuje, mohla by se hlouběji ptát, proč dobové ženy necítily tlak na svoji výkonnost (s. 66; opravdu jej necítily?), nebo zda jejich deklarovaná seberealizace byla i skutečnou (s. 67). Práce by tím nepochybně získala na hloubce a k porozumění „problémům Chytilové“ by přispěla víc; možná je však takovéto očekávání na úrovni bakalářské práce příliš náročné.

Z formálního hlediska je třeba bakalářské práci K. Formánkové vytknout především neakademický, místy až hovorový styl a ne vždy přesné užívání pojmů, dále pak nevhodně uspořádanou bibliografii (autorka zjevně nepochopila rozdíl mezi prameny a sekundární literaturou, neví si rady s uváděním ISBN a dokonce „místo něj“ v případě knihy *Čs. filmoví režiséři sedmdesátých let* uvádí IČSK, podobně ahistoricky užívá také identifikátor ISSN).

* * *

Bakalářská práce K. Formánkové *Každodennost mladých žen ve filmech Věry Chytilové v letech 1960 až 1968* uchopila ranou tvorbu této režisérky novým a zajímavým způsobem. I když autorka nedokázala plně aplikovat akademické postupy (metodologií počínaje, přes strukturu výkladu až po formální nedostatky), svým vlastním způsobem se vyrovnala s poměrně rozsáhlým pramenným materiálem, při

jeho analýzách využila sekundární literaturu a dospěla k relevantním závěrům. Na úrovni bakalářské práce bylo proto vykonáno dost, abych práci mohl **doporučit k přijetí**. Hodnotím ji přitom stupněm **velmi dobře**.

V Praze dne 11. července 2024

Prof. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.